

Move kouluterveydenhuollon työkaluna - turvallisesti

Marke Hietanen-Peltola, LT, ylilääkäri

28.11.2019

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

5-luokkalainen Taneli (11v) ja äiti

- Tulevat 5-luokan terveystarkastukseen
- Äiti tulee suoraan töistä piipahtamaan tarkastukseen mukaan, työvaatteissaan
- Mukana sekä terveydenhoitaja että koululääkäri
- Käytössä on vanhempien täyttämä esitietolomake sekä Tanelin täyttämä 5-luokkalaisten oppilaan lomake
- Tapaamiseen (kirjaamisineen) on varattu aikaa 30 min

Kouluterveydenhuollon lakisääteiset terveystarkastukset

Terveystarkastus	1. lk	2.lk	3. lk	4. lk	5. lk	6. lk	7. lk	8. lk	9. lk
Laaja terveystarkastus	x				x			x	
Terveydenhoitajan tarkastus	x osa laajaa terv.tark.	x	x	x	x osa laajaa terv.tark.	x	x	x osa laajaa terv.tark.	x
Lääkärintarkastus	x osa laajaa terv.tark.				x osa laajaa terv.tark.			x osa laajaa terv.tark.	
Suun terveystarkastus	x				x			x	

Terveydenhuoltolaki 16 §
VNA 338/2011
STM julkaisu 2009:20

Laaja terveystarkastus (luokilla 1, 5 ja 8)

- Tarkastukseen kutsutaan vanhemmat mukaan
  - Tarkastus ei ole laaja, jos vanhempi ei ole mukana
- Tarkastuksen toteuttamiseen osallistuu sekä terveydenhoitaja että lääkäri
  - Voi olla kaksi erillistä tapaamista tai yksi yhteistapaaminen
- Käsitellään lapsen, vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia ja niihin vaikuttavia tekijöitä laaja-alaisesti eri tahojen näkökulmasta
- Opettaja tai luokanvalvoja antaa tarkastukseen omat näkemyksensä oppilaan selviytymisestä koulussa
  - Tähän laadittu oma lomake, joka huomioi kaikki tarvittavat sisällöt ja tiedonsiirtojen laillisuuden https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoito/opiskeluhoollon_lomakkeita#Opettajan%20arvio
- Toteuttaminen edellyttää hyvää vuorovaikutusta ja luottamusta

5-luokkalainen Taneli (11v) ja äiti

- Perheessä lisäksi isä ja isosisko Lilli, joka on 8 luokalla
- Jutellaan Tanelin kanssa koulunkäynnistä. Parasta siinä on Tanelin mielestä kaverit ja välitunnit, jolloin hän tavallisesti pelaa jalkapalloa. Pahinta matikka, jota hän "ei osaa yhtään".
- Äiti kertoo Tanelin käyvän säännöllisesti matikan tukiopetuksessa ja jotenkuten pärjäävän. On sovittu tapaaminen opettajan, erityisopettajan ja koulupsykologin kanssa. Tarkoituksena on miettiä psykologin tutkimusten tarvetta ennen yläluokille siirtymistä.
- Isä auttaa kotona läksyissä, etenkin matikassa. Läksyjenteossa tulee helposti riitaa.
- Kavereita on koulussa paljon, eikä Tanelia ole kiusattu eikä hän itsekään ole kiusaamiseen osallistunut.
- Äidin ja Tanelin mielestä yhteistyö koulun kanssa sujuu hyvin

Laajassa terveystarkastuksessa on vahva perhenäkökulma

- Lapsen hyvinvoinnin lähtökohtana perhe
  - Vanhempien ja koko perheen hyvinvointi
- Laaja näkökulma terveyteen ja hyvinvointiin
  - Koulu (työ), vapaa-aika, fyysinen ja psyykinen terveys, sosiaaliset suhteet, vapaa-aika ja terveystottumukset
- Osallisuus ja asiakaslähtöisyys
  - Yksilölliset tarpeet, mielipiteet, huolet, voimavarat,
- Jatkuvuus
  - Terveysseurannan ja terveystarkastuksen jatkumo odotusajalta työelämän kynnykselle

Laajan terveystarkastuksen sisältö

Lapsen hyvinvointi:

- fyysinen, psyykinen ja psykososiaalinen terveys ja kehitys
- terveystottumukset
- kaveripiiri
- leikki ja harrastukset
- päivähoito ja koulu

Vanhempien hyvinvointi:

- terveys ja hyvinvointi
- terveystottumukset
- parisuhde

Perheen sisäinen vuorovaikutus ja rakenne

- kasvatuskäytännöt
- lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutus
- kodin ilmapiiri
- perherakenne
- turvallisuus

Perheen elinolot ja tukiverkostot:

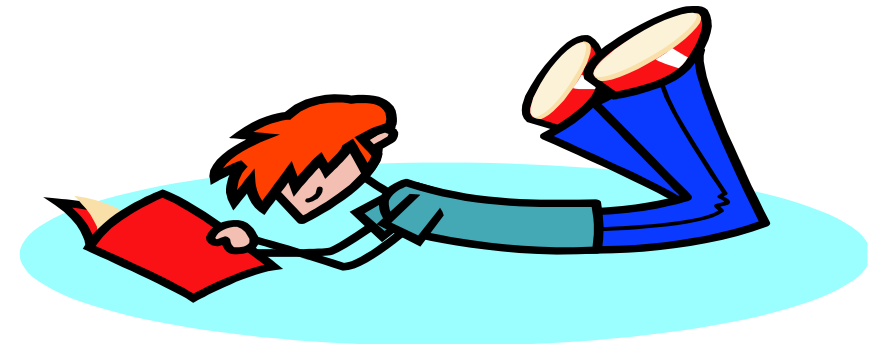
- asuminen
- toimeentulo
- vanhempien työssäkäynti
- tukiverkostot

Sisarusten hyvinvointi:

- terveys
- terveystottumukset
- keskinäiset suhteet

Lapsen hyvinvointi I

- Lapsen fyysinen, psyykinen ja psykososiaalinen terveys ja kehitys
  - Kokemus terveydestä ja omista voimavaroista
  - Fyysinen terveydentila ja toimintakyky
  - Psyykinen terveys
  - Kehityksen eteneminen
- Lapsen terveystottumukset
  - Uni, lepo
  - Ruokailutottumukset
  - Motorinen aktiivisuus ja liikunta
  - Ruutuaika
  - Alkoholi, tupakka ja muut päihteet
  - Hygienia ja suun hoito
  - Seksuaaliterveys ikätasoisesti
  - Tapaturmien ehkäisy

Lapsen hyvinvointi II

- Vapaa-aika, leikki, kaveripiiri ja harrastukset
  - Leikki
  - Ihmissuhteet ja sosiaaliset taidot
  - Seurustelu
  - Sosiaalinen media
  - Kiusaaminen
- Koulu
  - Vahvuudet
  - Oppiminen
  - Tuen tarve ja tukitoimet
  - Poissaolot
  - Sosiaaliset suhteet ja taidot
  - Kiusaaminen
  - Ammatinvalinta

Laajassa terveystarkastuksessa tehtäviä tutkimuksia ja havainnoitavia asioita

- yleisvaikutelma; kontaktikyky, käyttäytyminen
- mieliala
- suhde vanhempaan tutkimustilanteessa

- pituus ja paino
- verenpaine, pulssi
- näkö; kauko-, lähi- ja värinäkö
- ryhti ja selkärangan asento
- sydämen ja keuhkojen kuuntelu
- korvat ja kuulo
- imusolmukkeet, kilpirauhanen
- iho
- vatsan tunnustelu
- puberteettikehitys ja genitaalit
- neurologinen tutkimus tarvittaessa
- äännevirheet (1lk)
- oireisiin ja pitkäaikaissairauksiin liittyvät tutkimukset

5-luokkalainen Taneli (11v) ja äiti

- Taneli harrastaa jalkapalloa 3 x viikossa
- Runsaasti kavereita vapaa-ajalla
- Perheen asioista keskusteltaessa tulee ilmi, että isä on hyvin työorientoitunut
- Äiti kertoo olevansa välillä uupunut ja kokee vastuun perheen arjen pyörittämisestä olevan yksin hänellä. Ollut aikaisemmin uupumuksen vuoksi sairauslomalla. Hoitosuhde terveyskeskuksen psykologiin.
- Taneli on kasvanut ja kehittynyt normaalisti, ei ole vielä murrosiässä. Status tutkimukset normaalit. Movesta 12/19 pistettä, erityisesti liikkuvuus-osiossa puutteita.

Perheen sisäinen vuorovaikutus

- Perherakenne
  - Perhe
  - Perhetilanne ja perherakenteen muutokset
- Lapsen ja vanhempien välinen vuorovaikutus ja kasvatuskäytännöt
  - Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus
  - Perheen sisäinen vuorovaikutus
  - Roolit ja tehtävät
  - Kasvatuskäytännöt
  - Turvallisuus

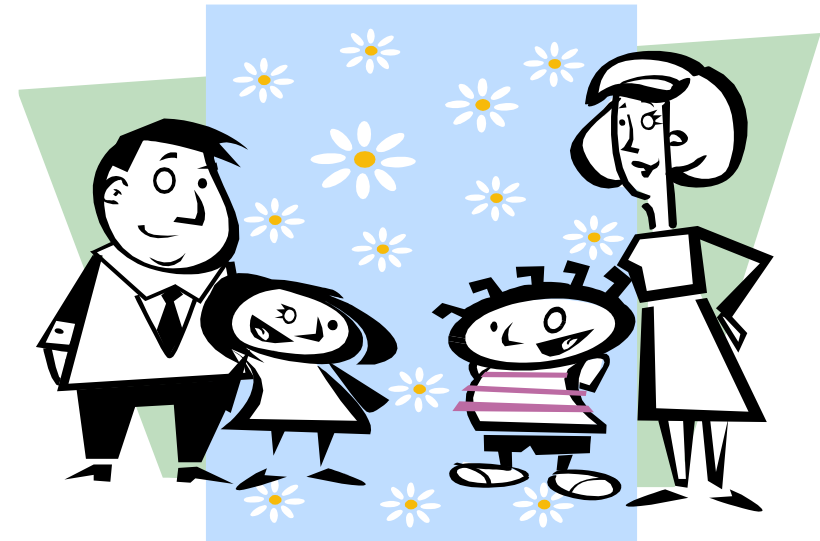
Vanhempien hyvinvointi

- Vanhempien terveys ja hyvinvointi
  - Vanhempien kuulumiset: Voimavarat, huolet, jaksaminen
- Vanhempien terveydentila ja vointi
  - Sairaudet, oireet, hoidot ja mieliala
  - Vaikutus perheeseen ja lapsen arkeen, lapsen huoli
- Vanhempien terveystottumukset
  - Ravinto ja liikuntatottumukset
  - Päihteiden käyttö, tupakointi
- Vanhempien parisuhde ja kodin ilmapiiri
  - Parisuhteen vaikutus kodin ilmapiiriin
  - Riitely ja erimielisyyksien ratkaisu
  - Parisuhteen roolit
  - Parisuhdeväkivalta
  - Parisuhteen hoitaminen

Sisarusten keskinäiset suhteet ja vointi

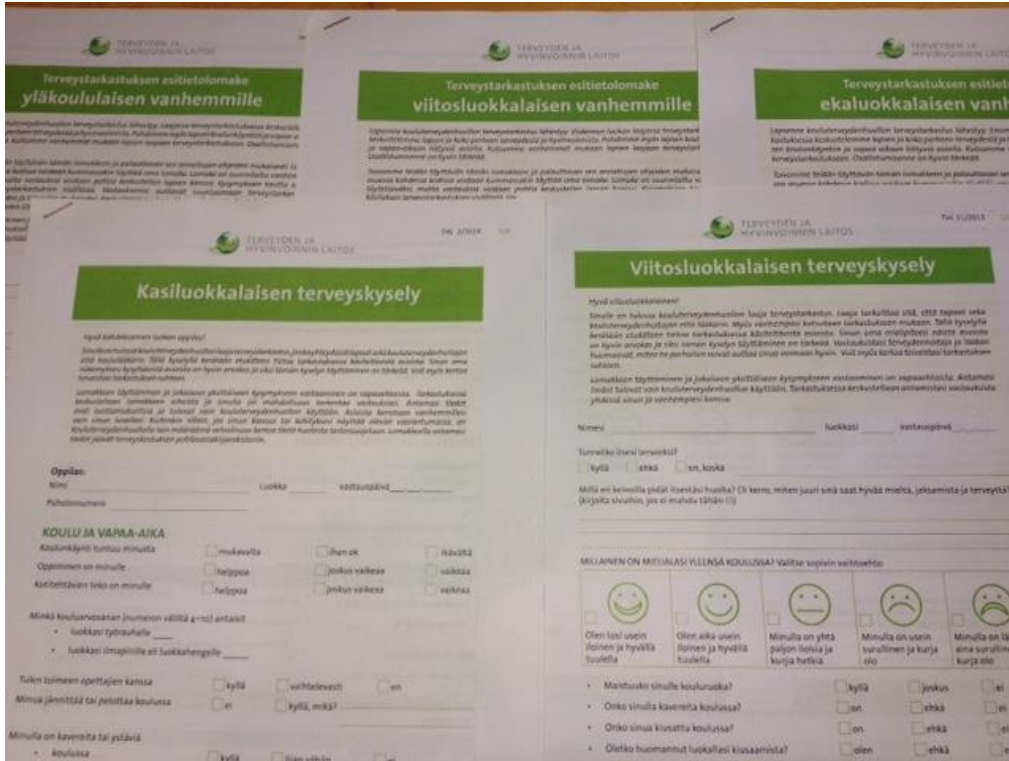
- Lapsen sisarussuhteet
- Sisarusten keskinäiset suhteet
- Vanhempien ja sisarusten suhteet
- Sisarusten vointi

Elinolot ja tukiverkosto

- Perheen ja lapsen elinolot ja taloudellinen tilanne
  - Toimeentulo
  - Asuminen
  - Asuinympäristön turvallisuus
  - Arjen hallinta
  - Lapsen rahankäyttö
- Perheen ja lapsen tukiverkosto
  - Keitä ihmisiä kuuluu perheen tukiverkoston
  - Muuttojen määrä
  - Ystävät ja tuttavat
  - Lapsen verkosto

Toimintaa tarkastuksessa ohjaa tarvelähtöisyys ja yksilöllisyys

- Perheen tarpeet keskustelun lähtökohtana
- Esitietolomakkeilla selvitetään tarpeita etukäteen
- Tarvittaessa voidaan keskittyä yhteen perheelle ajankohtaiseen asiaan ja palata muihin myöhemmin
- Myös **terveysneuvonta** on tarvelähtöistä ja yksilöllistä
- Käynnistyy lapsen ja perheen esille tuomista asioista tai terveystarkastuksessa tunnistetuista tarpeista ja huolen aiheista
- Terveysneuvonnassa otetaan huomioon ennakoitavissa olevat tarpeet esim. lapsen kehitysvaiheisiin ja perheen muutoksiin liittyvät
- Terveysneuvonta kohdennetaan koko perheelle: vanhemmille ja lapselle tämän ikävaihe huomioiden
- Terveysneuvonnassa huomioidaan aina perheen elämäntilanne, voimavarat ja mahdollisuudet.

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhuolto/opiskelu_huollon_lomakkeita#Esitietolomakkeet

5-luokkalainen Taneli (11v) ja äiti

- Tanelin asiat tuntuvat olevan kunnossa
  - Skolioosia seulottaessa etutaivutus on hyvin kankea ja liikkuvuus Movessa huonoa →
    - ohjataan venyttelyjä
    - ohjataan uudelleen Move sivuille
    - pyydetään äitiä olemaan yhteydessä jalkapallovalmentajaan venyttelyjen lisäämiseksi harjoituksiin
    - sovitaan, että terveydenhoitaja pohtii liikunnanopettajan kanssa, miten huomioida asiaa koulussa (pulma kun sama monilla muillakin pojilla luokassa)
- Perheen tilanteessa ei ole akuuttia huolen aihetta
- Sovittiin edettävän normaalin tarkastusohjelman mukaisesti eli seuraava tarkastus on 6. luokalla.
- Kehotetaan tarvittaessa ottamaan yhteyttä aikaisemmin, missä vaan asiassa

Yhteenveto perheen ja lapsen tilanteesta

Kokonaisarvio, jatkosuunnitelma sekä palautteet

- Jokainen tarkastus päättyy kokonaisarvioon lapsen ja perheen tilanteesta
- Jatkosuunnitelma tehdään silloin kun tarkastus johtaa jatkotoimenpiteisiin tai useampaan uuteen käyntikertaan
  - Usein tarvitaan monialaista yhteistyötä
- Myös vanhempia ohjataan tuen ja hoidon piiriin
- Tarvittavat palautteet lapsen tai perheen kanssa työskenteleville tahoille (kuten opettajalle)

5-luokkalainen Taneli (11v) ja äiti

- 2 viikkoa tarkastuksen jälkeen äiti soittaa ja kertoo että perheessä on (ollut jo pidempään) kuritusväkivaltaa. Isä tönii ja tukistaa, joskus lyökin, Tanelia suuttuessaan. Äidin mielestä Taneli läksyjentekotilanteessa pelkää isää.
- Järjestetään tapaaminen lääkärin, terveydenhoitajan, äidin ja isän kesken, jutellaan asiasta.
- Isä auttaa Tanelia läksyissä ja heillä on yhteisiä harrastuksia. Kertoo itse kasvaneensa kovalla kurilla, eikä osaa nähdä kurittamista mitenkään haitallisena.
- Annetaan positiivista palautetta Tanelin kanssa puuhailusta, mutta selkeästi kerrotaan kurituksen olevan laitonta ja haitallista lapselle.
- Kerrotaan, että laki velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen. Soitetaan yhdessä lastensuojeluun ja kerrotaan tilanteesta. Lastensuojelun työntekijä kertoo tapaavansa Tanelia ja perhettä ihan lähipäivinä.
- Sovitaan, että äiti on yhteydessä kouluterveydenhuoltoon muutaman viikon päästä ja kertoo miten asia on edennyt ja tarvitseeko Taneli vielä uutta tapaamista

Kouluterveydenhuolto lasten liikuttajana

Terveysneuvonta

- Alaluokilla suunnataan pitkälti vanhemmille, mutta myös lapsille ikätasoisesti
- Vanhemman esimerkkiä korostetaan

Tuetaan liikunnan lisäämistä

- Huomioimalla pienetkin onnistumiset ja kannustamalla
- Jakamalla tietoa eri liikkumis- ja harrastusmahdollisuuksista
- Etsimällä sairauksiin/oireisiin soveltuva liikkumismuoto

Kouluterveydenhuolto ei yksin voi liikuttaa lasta - tarvitaan yhteistyötä

- Jos liikkumattomuus ratkeaisi pelkällä terveysneuvonnalla, olisi se hoitunut jo aikaa sitten 😊
- Tarvitaan laajaa yhteistyötä, jotta lapset saadaan haluamaan liikkuvaa elämäntapaa
- Koulun rooli on tosi tärkeä – etenkin niiden lasten osalta
  - joiden vanhemmat eivät liiku ja/tai eivät pysty varmistamaan lapsen riittävää liikuntaa
  - joilla on haasteita koulunkäynnin suhteen

Yhteistyö liikunnan opettajan ja kouluterveydenhuollon välillä

- Move prosessin kulku

Ennen mittauksia

- ❖ Mittausten ajankohdat sovittava/infottava
- ❖ Terveystarkastusten ajankohdat sovittava/infottava
- ❖ Aikataulutus siten, että tuloslomakkeet ehtivät kiertää kodin kautta
- ❖ Huoltajien ja oppilaiden informointi mittauksista, terveystarkastuksista, tulosten siirtymisestä osaksi terveystarkastusta (sovittava työnjaosta)

Mittausten jälkeen

- ❖ Huolehdittava tuloslomakkeiden siirtymisestä kotiin ja takaisin koululle kouluterveydenhuoltoon siten, että ovat käytettävissä tarkastuksessa
- ❖ Varmistettava riittävä informaatio oppilaille ja huoltajille
- ❖ Voi hyödyntää kth-esitietolomakkeiden keruuketjua (loogista vanhempien näkökulmasta)

Terveystarkastuksen jälkeen

- ❖ Move-tulosten käsittely koulun opiskeluhuoltoryhmässä ja toimenpiteiden pohtiminen
  - ❖ Neuvottelu yksittäisen luokan tarpeista esim. liikunnan opetuksen, välituntitoiminnan, kerhotoiminnan yms. suhteen
- ❖ Yleinen palaute tarkastuksista
  - ❖ Kommentit Movesta, liikuntatunneista sekä pihan ja välituntien liikuntamahdollisuuksista
  - ❖ Sovitut toimenpiteet yleisesti

Liikunnan opettajan ja kouluterveydenhuollon yhteistyö Movessa - yksittäisen oppilaan prosessin kulku

Ennen mittauksia

- ❖ Varmistetaan, että liikunnanopettajalla on tarvittava tieto oppilaan liikuntaan vaikuttavista sairauksista (kts. seuraava dia)
- ❖ Terveystilan ilmoittamisessa on huomioitava sekä kouluterveydenhuolto, huoltajat että oppilas
- ❖ Kuultava oppilaan ja vanhempien huolet mittaukseen liittyen ja annettava lisätietoa tarvittaessa

Mittauksessa / terveystarkastuksessa

- ❖ Jos mittauksessa tulee ei-akuuttia oireilua (fyysisiä tai psyykkisiä), voi ohjata kouluterveydenhuoltoon
- ❖ Jos oppilas selvästi välttelee mittaustilannetta (poissaolot), voi ohjata kouluterveydenhuoltoon
- ❖ Kouluterveydenhuolto voi tarvittaessa pyytää kirjallisen luvan keskustella oppilaan fyysiseen toimintakykyyn vaikuttavista asioista liikunnan opettajan kanssa (esim. oireet, pelot, ahdistus, viiltelyarvet, varusteiden puute)

Terveystarkastuksen jälkeen

- ❖ Kouluterveydenhuolto tuo lain salliman ja/tai sovitun informaation oppilaan asioista opettajalle tiedoksi
- ❖ Mietitään yhdessä sopivia keinoja tukea oppilaan liikkumista
- ❖ Voidaan sopia seurannasta kouluterveydenhuollossa

Miten tieto oppilaan sairauksista ja terveydellisistä rajoitteista kulkee opettajalle?

- Tieto on tarpeen liikunnan opettamista varten
  - Move ei vaadi mitään tavallisesta liikuntatunnista poikkeavaa tietoa
  - Move -prosessit suunniteltava niin, ettei synny laajasti lisäkäyntejä kouluterveydenhuoltoon terveydentilan varmistamiseksi
- Vanhemmat tai oppilas voivat itse kertoa tiedon opettajalle
- Kouluterveydenhuollon tiedot ovat salassa pidettäviä
- Terveystietoja voidaan siirtää opettajalle vain lakiin perustuen tai kirjallisella suostumuksella
  - Lakiperuste: Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto (PoL 40 §)
  - Suostumuksella voidaan siirtää muutakin hyödyllistä tietoa
  - Tieto siirtyy sujuvasti esim. Ope-lomakkeella laajoissa terveystarkastuksissa
- Kouluterveydenhuollolla ei ole tiedossa oppilaan akuutit sairaudet/oireet, siksi on informoitava myös huoltajia ja oppilaita siitä, että kertovat niistä liikuntatunneilla
  - Esim. todettu infektio, kuten korvatulehdus, angiina, sydänlihastulehdus yms. eivät ole kouluterveydenhoitajan tiedossa. Ei välttämättä myöskään muu alle vuosi sitten todettu sairaus.
  - Opettajien infotessa Movesta kotiin ja oppilaille, muistutettava myös sairauksien ilmoittamisesta opettajalle kuten muillakin liikuntatunneilla
- Miten kouluilla varmistetaan tiedonkulku uudelle opettajalle/sijaiselle?
  - Tärkeä kehittämiskohde, tiedon on siirryttävä seuraavalle
  - Kouluterveydenhuolto ei voi tietää sijaisista tms. vaan olettaa kerran oppilaan sairaudesta ilmoitetun tiedon olevan kaikkien tarvittavien opettajien tiedossa
  - Esimiehen vastuulla!

Kehittämistarpeita – kouluterveydenhuollon näkökulma

- Vanhemmille tiedottaminen vahvemaksi; esim. osia Move- mittauksista vanhemmille kokeiltavaksi vanhempainillassa tms. sitouttaa keskustelemaan lapsen tuloksista kotona.
- **Move-mittaus kokonaisuuden hyvä toteutuskäytäntö on suunniteltava monialaisesti jokaisessa kunnassa ja koulussa.**
- Huomioitava erityisesti:
  - Move tulosten kuljettaminen kouluterveydenhuoltoon!
  - suunnitelmat tarjottavasta tuesta liikunnan lisäämiseen
  - koulukohtaisten tulosten hyödyntäminen yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä
  - kuntatason tulosten hyödyntäminen liikuntatoimessa (seuratoiminnassa?)
  - tulosten ja Move! -materiaalien hyödyntäminen muilla oppitunneilla
  - yksittäisen oppilaan tuloksista/terveystarkastuksesta käynnistyvä yksilökohtainen opiskeluhuoltotyö, esim. kouluterveydenhuollon, perheen ja liikunnanopettajan kesken
- Hyvä käytäntö: Yhteistyössä on voimaa - Moven hyödyntäminen Kouvolassa:
<https://www.hyvinvointiareena.fi/vuoden-2019-materiaali>

Move kouluterveydenhuollon työkaluna / Hietanen-Peltola

lisätietoa

- Terveydenhuoltolaki 1326/2010
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Valtioneuvoston asetus neuvolataoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338>
- Hakulinen-Viitanen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Wallin M, Pelkonen M. 2012. Laaja terveystarkastus, ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. THL, Opas 22/2012.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-708-0>